

УДК 631.1
JEL Classification Q17

Русан Віталій

к.е.н., с.н.с, завідувач сектору продовольчої безпеки відділу безпеки реального сектору економіки, Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ, Україна

E-mail: rusan@ukr.net

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ПІДПИСАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Rusan Vitalii

PhD (Econ), Senior Researcher, Head of the Food Security Sector, Department of Real Economy Security, National Institute for Strategic Studies

E-mail: rusan@ukr.net

PROSPECTS AND OPPORTUNITIES FOR UKRAINIAN AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX FROM SIGNING ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION

Анотація

Актуальність. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС, а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі (ЗВТ) з Європейським Союзом є важливими чинниками розвитку аграрної галузі. У такому разі для України відкриваються перспективи поступового освоєння ринку країн ЄС вітчизняними компаніями, підвищення рівня якості, безпечності, екологічних характеристик української продукції АПК, покращення стану продовольчої безпеки держави. Метою дослідження є оцінка перспектив і можливостей для агропродовольчого сектору України, які виникатимуть внаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС, а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі. Для досягнення поставленої мети аналізуються окремі показники зовнішньої торгівлі України продукцією агропродовольчого сектору, а також особливостей митно-тарифного регулювання за найбільш важливими для АПК України товарними групами. При цьому пропонуються заходи державної аграрної політики щодо підвищення ефективності використання наявного потенціалу аграрного сектору економіки, його адаптації до нових умов, у т. ч. з урахуванням можливих ризиків, які виникатимуть внаслідок лібералізації зовнішньоторговельних відносин з європейськими країнами.

Мета. Оцінка перспектив і можливостей для агропродовольчого сектору України, які виникатимуть внаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС, а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі.

Методи. В процесі дослідження використані методи логічного узагальнення, поєднання аналізу і синтезу, аналітичного групування та прогностики.

Результати. Створення Зони вільної торгівлі з ЄС є першим етапом включення економіки України до європейського ринку. Аграрний сектор України останніми роками демонструє позитивну динаміку розвитку зовнішньоекономічної торгівлі. Аналіз умов передбачений Угодою про асоціацію між Україною та країнами ЄС, а також обсяги квот, встановлених сторонами засвідчує бажання сторін певним чином захистити свої внутрішні ринки. Однак навіть при таких умовах українські

продовольчі товари здатні знайти своїх споживачів на європейському ринку.

Перспективи. Умови, на які погодились сторони в рамках Зони вільної торгівлі України з Європейським Союзом є базовими і можуть в майбутньому переглядатись, що передбачено Угодою про асоціацію між Україною та країнами ЄС. Водночас, на даний час не всі вітчизняні сільськогосподарські товаровиробники здатні постачати товари на ринок ЄС передусім через невідповідність їх якісним стандартам. Удосконалення інституційного середовища функціонування сільськогосподарського виробництва, приведення його до стандартів ЄС будуть під постійною увагою науково-аналітичного середовища адже в кінцевому підсумку від цього залежить продовольча безпека держави та здоров'я її громадян.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, угода про асоціацію, тарифи, квоти, зовнішньоекономічна діяльність.

Abstract

Introduction. The signing of the Association Agreement between Ukraine and the EU, as well as the establishment of the Free Trade Area (FTA) with the European Union under this Agreement, are important factors of the development of the agricultural sector. For Ukraine it opens prospects for gradual penetration of national companies into the EU markets, improving quality, safety, environmental characteristics of Ukrainian agricultural products and the improvement of food security of State. The aim of the study is to assess the prospects and opportunities for the agro-industrial sector of Ukraine that will arise after signing the Association Agreement between Ukraine and the EU as well as the establishment of the Free Trade Area under this Agreement. In this respect the analysis of some indicators of foreign agricultural trade of Ukraine is carried out, as well as features of customs and tariff regulation for the most tradable agricultural products. The measures of state agricultural policy on improving the use of existing potential of the agricultural sector, its adaptation to the new environment are proposed, i.e. taking into account the risks that arise as a result of the liberalization of foreign trade relations with the European countries.

Purpose. Assessment of the prospects and opportunities for the agri-food sector in Ukraine that will arise as a result of the Association Agreement between Ukraine and the EU, as well as the establishment under this Agreement, the Free Trade Area.

Methods. In the study the methods of logic synthesis, combination of analysis and synthesis, analytical grouping and prognostics are used.

Results. FTA with the EU is the first step in the integration of Ukraine's economy into the European market. Ukraine's agricultural sector has recently demonstrated the positive foreign trade dynamics. The analysis of the conditions provided by the Association Agreement between Ukraine and the EU, and the quotas set by the parties shows the willingness of the parties to protect their internal markets. However, even under these conditions Ukrainian agri-food products can find their niche in the European market.

Discussion. The conditions agreed by the parties in the framework of the Free Trade Area between Ukraine and the EU are basic and can be reviewed in the future, which is stipulated by the Association Agreement between Ukraine and the EU. In the same time, at present not all of domestic agricultural producers are able to supply products to the EU market primarily due to a mismatch of quality standards. Improving the institutional environment of agricultural production, bringing it up to the EU standards will be under the scrutiny of scientific and analytics community considering that it has a great impact on food security and the health of the nation.

Keywords: agro-industrial complex, Association agreement, tariffs, quotas, foreign trade.

Аннотация

Актуальность. Подписание Соглашения об ассоциации между Украиной и странами ЕС, а также создание в рамках настоящего Соглашения Зоны свободной торговли (ЗСТ) с Европейским Союзом являются важными факторами развития аграрной отрасли. В таком случае для Украины открываются перспективы постепенного освоения рынка стран ЕС отечественными компаниями, повышение уровня качества, безопасности, экологических характеристик украинской продукции АПК, улучшение состояния продовольственной безопасности государства. Целью исследования

является оценка перспектив и возможностей для агропродовольственного сектора Украины, которые будут возникать в результате подписания Соглашения об ассоциации между Украиной и странами ЕС, а также создание в рамках настоящего Соглашения Зоны свободной торговли. Для достижения поставленной цели анализируются отдельные показатели внешней торговли Украины продукцией агропродовольственного сектора, а также особенностей таможенно-тарифного регулирования по наиболее важным для АПК Украины товарным группам. При этом предлагаются меры государственной аграрной политики по повышению эффективности использования имеющегося потенциала аграрного сектора экономики, его адаптации к новым условиям, в т. ч. с учетом возможных рисков, которые могут возникнуть в результате либерализации внешнеторговых отношений с европейскими странами.

Цель. Оценка перспектив и возможностей для агропродовольственного сектора Украины, которые будут возникать в результате подписания Соглашения об ассоциации между Украиной и странами ЕС, а также создание в рамках настоящего Соглашения Зоны свободной торговли.

Методы. В процессе исследования использованы методы логического обобщения, анализа и синтеза, аналитического группирования и прогнозтики.

Результаты. Создание Зоны свободной торговли с ЕС является первым этапом включения экономики Украины в европейский рынок. Аграрный сектор Украины в последние годы демонстрирует положительную динамику развития внешнеэкономической торговли. Анализ условий предусмотренных Соглашением об ассоциации между Украиной и странами ЕС, а также объемы квот, установленных сторонами свидетельствует о желании сторон определенным образом защитить свои внутренние рынки. Однако даже при таких условиях украинские продовольственные товары способны найти своих потребителей на европейском рынке.

Перспективы. Условия, на которые согласились стороны в рамках Зоны свободной торговли Украины с Европейским Союзом, являются базовыми и могут в будущем пересматриваться, что предусмотрено Соглашением об ассоциации между Украиной и странами ЕС. В то же время, в настоящее время не все отечественные сельскохозяйственные товаропроизводители способны поставлять товары на рынок ЕС, прежде всего из-за несоответствия их качественным стандартам. Совершенствование институциональной среды функционирования сельскохозяйственного производства, приведение ее к стандартам ЕС будут под постоянным вниманием научно-аналитической среды, ведь в конечном итоге от этого зависит продовольственная безопасность государства и здоровье ее граждан.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, соглашение об ассоциации, тарифы, квоты, внешнеэкономическая деятельность.

Актуальність. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС (далі – Угода), а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі (ЗВТ) з Європейським Союзом є важливими чинниками розвитку аграрної галузі, оскільки для України відкриваються перспективи поступового освоєння ринків країн ЄС вітчизняними компаніями, підвищення рівня якості, безпечності, екологічних характеристик української продукції АПК, покращення стану продовольчої безпеки держави. Тому для України постає завдання вироблення механізмів державної політики щодо підвищення ефективності використання наявного потенціалу аграрного сектору економіки, його адаптації до нових умов, у т. ч. з урахуванням можливих ризиків, які виникатимуть внаслідок лібералізації зовнішньоторговельних відносин з європейськими країнами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості формування та реалізації державами торговельної політики на світовому ринку є однією з ключових тем науковий дискусій щодо особливостей створення інституційного середовища в межах окремих держав, союзів або асоціацій. Умови які створюються ними в системі

зовнішньоторговельних відносин спрямовані на заохочення експорту товарів та обмеження імпорту поставок для забезпечення захисту внутрішнього ринку спрямовані на забезпечення конкурентоспроможності власних товаровиробників та товарів, що вони виробляють. Тому праці М.І. Туган-Барановського [1], М.Д. Кондратьєва [2], Ч. Ліндблома [3], В.І. Власова [4], Т.О. Осташко [5] завжди будуть актуальними.

Мета. Оцінка перспектив і можливостей для агропродовольчого сектору України, які виникатимуть внаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС, а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі.

Методи. В процесі дослідження використані методи логічного узагальнення, поєднання аналізу і синтезу, аналітичного групування та прогнозування.

Результати. В Угоді передбачено, що зону вільної торгівлі сторони поступово створюють протягом перехідного періоду, що не перевищує 10 років, починаючи з дати набрання чинності Угоди. Статтею 29 Угоди передбачено, що кожна сторона зменшує або скасовує ввізне мито на товари, що походять з іншої сторони, відповідно до графіків, встановлених у Додатку I-A до Угоди. При цьому п. 4 цієї статті передбачено, що через 5 років після набрання Угодою чинності сторони можуть на запит будь-якої сторони провести консультації між собою з метою розгляду прискорення та розширення сфери скасування ввізного мита у торгівлі між ними [6].

У тексті Угоди основним інструментом обмежень у торгівлі сільськогосподарськими товарами є тарифні квоти, в рамках яких забезпечується безмитний доступ товарів на ринки країн ЄС. Слід відмітити, що усі ЗВТ, створені між ЄС та іншими країнами і групами країн, містять положення, які стосуються сільського господарства. При цьому, регулювання Європейським Союзом торгівлі найбільш чутливими сільськогосподарськими товарами, щодо яких захист національних виробників від зростання імпорту вважається пріоритетним завданням при створенні ЗВТ, здійснюється за рахунок [5, 98 с.]:

- їх виключення з тарифної пропозиції;
- відкладання зобов'язань щодо зниження тарифів до кінцевого строку перехідного періоду;
- встановлення тарифних квот;
- вжиття спеціальних захисних заходів.

Сільськогосподарська продукція¹ є однією з ключових позицій у зовнішньоторговельному товарообороті України, який за підсумками 2013 р. становив 140,3 млрд дол. США. Так, зовнішньоторговельний оборот сільгосппродукції України за 2013 р. склав 25,9 млрд дол. США або 18,5 % зовнішньоторговельного товарообороту України. При цьому, її експорт за вказаний період становив 17,3 млрд дол. США або 27,3 % від загального експорту товарів України; імпорту – 8,6 млрд дол. США або 11,2 % від загального товарного імпорту України; позитивне зовнішньоторговельне сальдо склало 8,8 млрд дол. США. Вітчизняні аграрії забезпечили провідні позиції України на світових ринках сільськогосподарської продукції: за 2012/13 маркетинговий рік за обсягами

¹ Товарні групи УКТ ЗЕД 1-24; 2501 «Сіль»; 3301-3302 «Ефірні масла»; 3401 «Мило»; 5201-5202 «Волокно бавовняне і відходи»; 5301-5302 «Волокно льняне і пенькове»

експорту соняшникової олії Україна посіла перше місце, зернових (пшениця, кукурудза, ячмінь) – друге, кукурудзи – третє, пшениці – шосте.

Країни ЄС є ключовими партнерами України у регіональній структурі товарообороту сільськогосподарської продукції за 2013 р., частка яких становить 31,2 % (рис. 1). Найбільші частки у зовнішньоторговельному обороті між ЄС та Україною мають наступні країни: Польща – 13,3 %, Іспанія – 12,4 %, Нідерланди – 11,7 %, Німеччина – 11,6 %, Італія – 11,4 %, Франція – 10,2 %, Бельгія – 4 %, Великобританія – 3,9 %, Португалія – 2,9 %, Угорщина – 2,7 %.

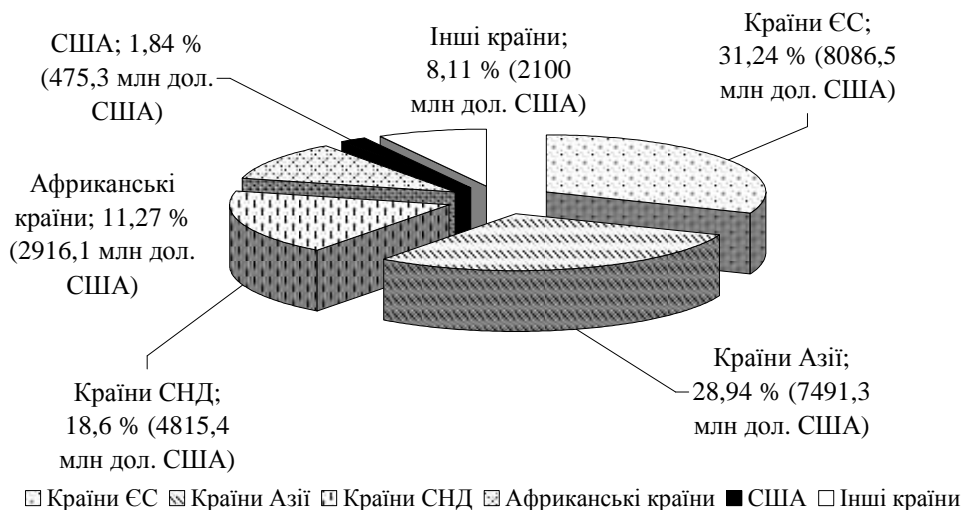

Рис. 1. Регіональна структура товарообороту сільськогосподарської продукції України у 2013 р.*

* Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики та Міністерства аграрної політики та продовольства України

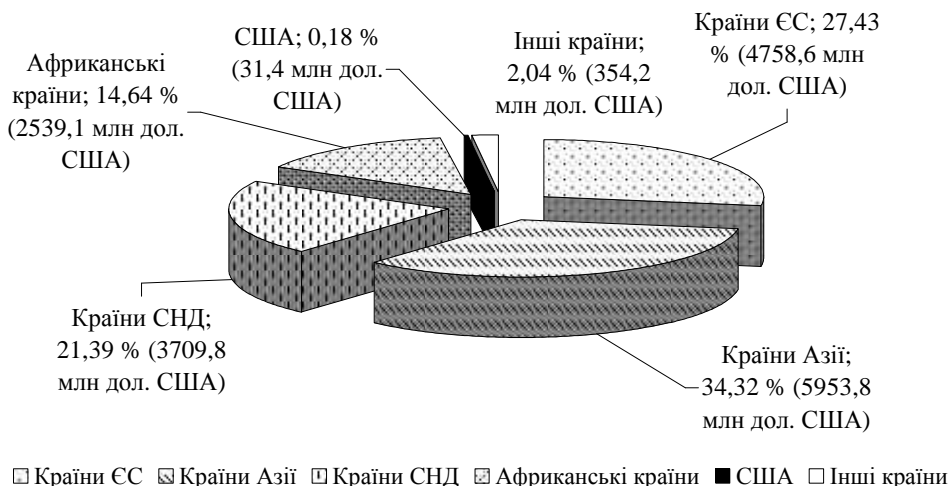

Рис. 2. Регіональна структура експорту сільськогосподарської продукції України у 2013 р.*

* Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики та Міністерства аграрної політики та продовольства України

Ринки країн ЄС перебувають на другому місці у регіональній структурі експорту сільськогосподарської продукції України за 2013 р. із часткою в 27,4 % (або 4758,6 млн дол. США) – рис. 2. Найбільші обсяги в структурі експорту сільськогосподарської продукції України до країн ЄС займали зернові злаки – 1,7 млрд дол. США; насіння олійних культур – 1,3 млрд дол. США; олія – 500,1 млн дол. США; залишки і відходи харчової промисловості – 497 млн дол. США; соки – 154,2 млн дол. США; плоди, горіхи та цедра – 82,5 млн дол. США.

Країни ЄС є найбільшими імпортерами сільськогосподарської продукції до України, частка яких у регіональній структурі імпорту сільськогосподарської продукції за 2013 р. становила 39 % (рис. 3). Основними видами продукції імпорту були: інші різні харчові продукти (продукти для приготування соусів, екстракти та концентрати з чаю, кави або мате та ін.) – 380,2 млн дол. США; м'ясо та субпродукти – 304,4 млн дол. США; плоди, горіхи та цедра – 258,7 млн дол. США; зернові злаки – 221,3 млн дол. США; залишки та відходи харчової промисловості – 198,7 млн дол. США; какао-боби, продукти з них, шоколад – 150,6 млн дол. США; вироби із зерна і хлібних злаків – 124 млн дол. США; насіння олійних культур – 111,6 млн дол. США; риба, ракоподібні та молюски – 111,3 млн дол. США; продукти переробки овочів, плодів – 96,5 млн дол. США.

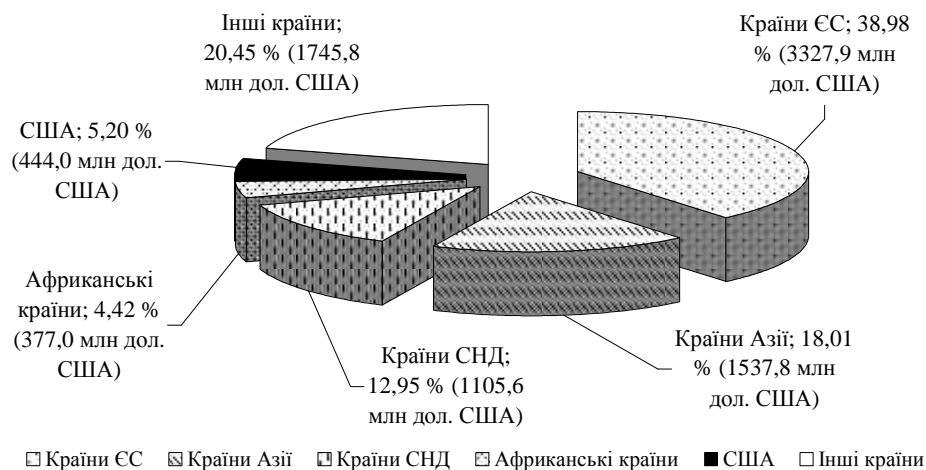

Рис. 3. Регіональна структура імпорту сільськогосподарської продукції в Україну у 2013 р.*

* Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики та Міністерства аграрної політики та продовольства України

У рослинництві експортується переважно продукція товарної групи 10 «Зернові злаки», серед якої на частку кукурудзи у 2013 р. припадало 96,6 % (7 млн тонн). Експорт пшениці і суміші пшениці та жита (меслин) до країн ЄС за 2013 р. становив 101 тис. тонн (1,4 % експорту зернових до країн ЄС), сорго зернового – 115,8 тис. тонн (1,6 %). На решту зернових культур припадало менш, ніж 0,5 % експорту зернових.

Угода встановлює обсяги квот на безмитні експортні поставки зернових культур з України з поступовим їх збільшенням протягом 5 років. Так, щорічна квота на ввезення пшениці до ЄС встановлена в розмірі 950 тис. тонн з поступовим збільшенням до 1 млн тонн, ячменю – 250 тис. тонн із збільшенням до 350 тис. тонн (у 2013 р. було

експортовано 7,3 тис. тонн), кукурудзи – 400 тис. тонн із збільшенням до 650 тис. тонн через 5 років.

Незважаючи на встановлені обсяги квот на експорт зернових до країн ЄС, необхідно відмітити низку особливостей регулювання ринку ЄС, які слід враховувати:

- кукурудза. В ЄС діє так зване «плаваюче мито»: якщо вартість кукурудзи на Чиказькій біржі становить понад 4 дол. США за бушель, експорт кукурудзи до країн ЄС здійснюється без мита, якщо менше або дорівнює 4 дол. США за бушель – імпордне мито на поставки кукурудзи понад квоту становить 94 євро за тонну [7];

- пшениця. Країни ЄС імпортують українську пшеницю переважно для фуражних цілей. Загалом, за експертними оцінками, країни ЄС споживають до 60 млн тонн фуражної пшениці на рік. Тому для України цей ринок є надзвичайно перспективним. При цьому, незважаючи на досить невеликий обсяг квоти на експорт пшениці з України до країн ЄС в обсязі 950 тис. тонн із збільшенням до 1 млн тонн протягом 5 наступних років, Україна може розраховувати на квоту для третіх країн (до списку яких вона входить) за пільговою ставкою ввізного мита у 12 євро за тонну. У 2012/13 маркетинговому році тарифна квота на ввезення пшениці середньої і низької якості до країн ЄС для третіх країн становила 2378 тис. тонн. Поставки пшениці понад обсяг квоти потраплятимуть під дію ставки ввізного мита у розмірі 95 євро за тонну [7];

- ячмінь. Для постачання продукції понад встановлену квоту встановлюється імпордне мито у розмірі 93 євро за тонну.

У тексті Угоди особливо прописаний механізм торгівлі насінням соняшнику, яке для України є надзвичайно важливим, оскільки воно є сировиною для виробництва соняшnikової олії; збільшення ж експортних поставок може призвести до зниження переробки продукції на вітчизняних підприємствах. Так, п. 9 Додатку 1-D Угоди «Спеціальні заходи для вивізного (експортного) мита» встановлено, що вивізне мито на насіння соняшнику (10 % - рівень, який діяв до підписання Угоди) буде скасовано протягом наступних 10 років, проте, запроваджується додатковий збір, який щорічно збільшуватиметься на величину зменшення рівня експортного мита. Такий механізм дозволяє протягом 10 років зберегти 10 % збір при експорті насіння соняшнику (граничний обсяг експорту якого встановлено на рівні 100 тис. тонн на рік). Водночас, починаючи з 11-го року і по 15-й рік додатковий збір поступово зменшиться з 10 % до 0 %. Отже, олієпереробна галузь отримала захист на наступні 10 років (+ 5 років щорічного зменшення розмірів додаткового збору), після чого імовірно є виникнення проблем із забезпеченням сировиною вітчизняних олієпереробних підприємств.

Надзвичайно важливою для вітчизняного агропродовольчого комплексу є закріплена в Угоді тарифна квота на експорт українського білого цукру у розмірі 20 тис. тонн на рік. Незважаючи на невеликий розмір квоти (адже за підсумками 2013 р. до країн ЄС було експортовано 3,8 млн тонн цукру), її наявність і заповнення дозволять підтвердити якість вітчизняної продукції та її відповідність європейським стандартам, підвищити привабливість і конкурентоспроможність українського цукробурякового підкомплексу на інших експортних напрямках.

Угода про асоціацію дозволяє освоювати ринок країн ЄС вітчизняним компаніям, що займаються виробництвом, переробкою та реалізацією тваринницької продукції. Так,

Україна може щорічно постачати на ринок країн ЄС: 12 тис. тонн яловичини, 20 тис. тонн свинини, 16 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 20 тис. тонн) м'яса птиці, 1,5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 3 тис. тонн) яєць, 8 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 10 тис. тонн) молока, вершків, згущеного молока та йогуртів, 1,5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 5 тис. тонн) сухого молока, 1,5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 3 тис. тонн) вершкового масла, 250 тис. тонн перероблених масляних продуктів, 5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 6 тис. тонн) меду. Водночас, на сири квот не встановлено, що дозволяє завозити необмежену кількість даного виду продукції з України до ЄС.

Разом з тим, обсяги експорту переважної більшості тваринницької продукції з України до ЄС мізерні, у 2013 р. вони становили (у кг): ВРХ – 0, свиней – 0, овець, кіз – 0, курей живих – 0; м'яса ВРХ (свіжого) – 366,9, м'яса ВРХ (мороженого) – 1187,14, свинини – 3170,7, баранини або козлятини – 128,7, м'яса та їстівних субпродуктів свійської птиці – 447563,3, риби свіжої – 162,6, молока та вершків, незгущених та без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин – 10949,2, молока та вершків, згущених та з доданням цукру чи інших підсолоджувальних речовин – 25483,4, масла – 320,8, сирів всіх видів і кисломолочних сирів – 1279,3.

Слід відмітити, що експорт тваринницької продукції України до ЄС можна буде збільшити за рахунок використання тарифних квот тільки за умови, якщо вітчизняні експортери зможуть задовольнити вимоги ЄС щодо безпечності та стандартів якості продукції і відповідним чином сертифікувати продукцію.

У найближчій перспективі заповнити встановлені квоти для тваринницької продукції буде проблематично, оскільки переважна більшість тварин утримується господарствами населення (станом на 1.07.2014 р. населенням утримувалось 71,6 % загальної чисельності ВРХ, у т.ч. корів – 77,7 %; свиней – 53,1 %, овець і кіз – 87,0 %), які не мають можливостей застосовувати сучасні технології виробництва продукції, що зумовлює низьку її якість та невідповідність європейським санітарним нормам та стандартам. Для переважної більшості вітчизняних малих і середніх сільгосп підприємств також існують проблеми забезпечення відповідності власної продукції європейським стандартам, оскільки процеси гармонізації та адаптації законодавства у сфері технічного регулювання та санітарних і фітосанітарних заходів потребують не тільки тривалого часу, але й значних матеріальних ресурсів. Наприклад, сукупні витрати на адаптацію до стандартів ЄС тільки м'ясної промисловості Польщі становили близько 2 млрд євро [5, 98 с.].

Процес впровадження європейських та міжнародних стандартів безпеки та якості продуктів харчування (НАССР, ISO, EN, Кодексу Аліментаріус) у сфері агропромислового виробництва в Україні відбувається вкрай повільно. Водночас, відповідно до глави 17 Угоди про асоціацію України з ЄС співробітництво між сторонами охоплюватиме, серед іншого, заохочення політики якості сільськогосподарської продукції у сферах стандартів продукції, вимог щодо виробництва та схем якості. З цією метою в українське законодавство необхідно імплементувати вимоги директив та регламентів ЄС стосовно сільського господарства та харчової промисловості, а також не менше 80 % чинних європейських стандартів.

Довідково: за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, з 297 стандартів системи Кодексу Аліментаріус гармонізовано та знаходяться на стадії затвердження 30 стандартів. Крім того, до міжнародних та європейських норм гармонізовано:

- у класі 65 «Сільське господарство»² – 261 стандарт ISO³ (52 % від 499 стандартів, що складають загальну кількість діючих стандартів ISO в цьому класі);

- у класі 67 «Технологія виробництва харчових продуктів» – 381 стандарт ISO (59 % від 645 стандартів, що складають загальну кількість діючих стандартів ISO в цьому класі);

- у класі 65 «Сільське господарство» – 58 стандартів EN⁴ (64 % від 90 стандартів, що складають загальну кількість діючих стандартів EN в цьому класі);

- у класі 67 «Технологія виробництва харчових продуктів» – 63 стандарти EN (40 % від 157 стандартів, що складають загальну кількість діючих стандартів EN в цьому класі).

Невідповідність української продукції європейським стандартам є суттєвою загрозою розвитку вітчизняного агропродовольчого сектору, оскільки стримує постачання продукції на ринки країн ЄС на період запровадження всіх необхідних технічних регламентів і отримання сертифікатів відповідності, призводить до зниження дохідності вітчизняних малих і середніх сільгосп підприємств, а також до послаблення конкурентних позицій на внутрішньому ринку окремих видів української продукції порівняно з європейською, яка вже відповідним чином сертифікована.

Передусім можна прогнозувати збільшення обсягів імпорту в Україну окремих видів м'яса та харчових субпродуктів, молока й молочної продукції, деяких видів овочів та фруктів. Так, на м'ясо ВРХ збережено базову ставку ввізного мита на рівні 15 %, яке діятиме протягом 3 років; безмитна тарифна квота на імпорт свинини з країн ЄС становить 10 тис. тонн на рік; тарифна квота на імпорт 10 тис. тонн діє лише щодо окремих видів м'яса та субпродуктів птиці. Щодо молока та молочних продуктів – Україна встановлює безквотну ставку ввізного мита у розмірі 10 %, яка діятиме протягом 5-7 років за окремими видами такої продукції. На помідори, огірки, виноград столовий, яблука та груші ставка ввізного мита протягом 5 років повинна знизитись з 10 до 5 %.

Також необхідність запровадження стандартів ЄС щодо утримання тварин і поводження з ними призведе до виходу вітчизняних домогосподарств із внутрішнього ринку та переорієнтації виробництва ними відповідної продукції виключно для власного споживання, що в умовах домінування таких виробників на ринку тваринницької продукції може становити загрозу для продовольчої безпеки держави [8, С. 63-73].

² тут і далі – відповідно до Українського класифікатора нормативних документів, який призначено для впорядкування та класифікування стандартів та інших нормативних документів щодо стандартизації. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://normativ.ucoz.org/_ld/4/429_004.pdf

³ ISO – стандарти Міжнародної організації зі стандартизації (International Organization for Standardization, ISO), метою діяльності якої є ратифікація розроблених спільними зусиллями делегатів від різних країн стандартів

⁴ EN – європейський стандарт, прийнятий Європейським комітетом із стандартизації (European Committee for Standardization (CEN)), Європейським комітетом електротехнічної стандартизації (Comité Européen de Normalisation Electrotechnique (CENELEC)) і Європейським інститутом стандартизації телекомунікацій (European Telecommunications Standards Institute (ETSI)) з правом застосування як ідентичного національного стандарту з відміною суперечливих національних стандартів.

Висновки і перспективи. З метою мінімізації ризиків і використання можливостей для агропромислового комплексу внаслідок підписання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом необхідно реалізувати низку заходів державної аграрної політики, що не суперечитимуть принципам державної підтримки та регулювання аграрного ринку, передбачених угодою про асоціацію між Україною та ЄС, які забезпечать умови для підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції АПК. Зусилля слід сконцентрувати на:

- прискоренні процесу впровадження європейських та міжнародних стандартів безпеки та якості продуктів харчування (НАССР, ISO, EN, Кодексу Аліментаріус) у сфері агропромислового виробництва;

- розробленні системи моніторингу зовнішньоторговельних операцій з країнами ЄС як механізму оперативного реагування на кон'юнктурні зміни аграрного ринку;

- сприянні розвитку дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва, у т. ч. правовій регламентації діяльності особистих селянських господарств населення та розробленні механізму їх трансформування у фермерські господарства, що дасть змогу забезпечити інтеграцію особистих господарств населення у ринкові механізми функціонування аграрного сектору;

- заохоченні кооперативного руху на селі, спрямованого на спільне ведення господарської діяльності окремими суб'єктами господарювання, що дозволить зменшити витрати на виробництво і реалізацію сільськогосподарської продукції.

Для цього необхідно здійснити наступні першочергові заходи, зокрема:

- активізувати роботу з міжнародними донорськими організаціями (ЄБРР, USAID, Світовий Банк тощо) щодо розроблення та реалізації проектів технічної допомоги з метою гармонізації національної системи технічного регулювання та стандартів в агропромисловому виробництві до європейських та міжнародних норм (НАССР, ISO, EN, Кодекс Аліментаріус);

- ініціювати розроблення з подальшим розміщенням на офіційному веб-сайті Мінагрополітики рекомендацій щодо впровадження сільгоспвиробниками та переробними підприємствами необхідних змін у господарській та виробничій діяльності, які призведуть до відповідності їх продукції та виробничих процесів європейським та міжнародним нормам якості та безпечності;

- Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України постійно здійснювати моніторинг зовнішньоторговельних операцій між Україною та ЄС з тим, щоб у разі перевищення вітчизняними компаніями пропозиції щодо експортних поставок продукції понад встановлені Угодою квоти виступити ініціатором проведення консультацій з ЄС з приводу перегляду обсягів квот, а також ставок ввізних мит.

- забезпечити особистим селянським господарствам, які виявили бажання здійснити трансформацію у фермерське господарство сімейного типу, можливість реєстрації такого господарства за принципом «єдиного вікна».

- внести зміни до податкового законодавства України в частині звільнення фермерських господарств від сплати податків (за винятком земельного податку і збору

на обов'язкове державне пенсійне страхування), у випадку, якщо їхній річний дохід не перевищує суму, еквівалентну 100 тис. євро⁵, визначену за середньорічним курсом НБУ.

- Кабінету Міністрів України, Міністерству аграрної політики та продовольства України при підтримці дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва стимулювати нарощування якісних показників виробництва замість кількісних. З цією метою переорієнтувати фінансову допомогу у вигляді дотації господарствам населення за утримання та збереження молодняка великої рогатої худоби на збільшення видатків за бюджетним напрямом «Надання кредитів фермерським господарствам».

- сприяти відродженню кооперативного руху на селі шляхом підвищення рівня обізнаності голів сільських та селищних рад, сільського населення в питаннях організації та діяльності сільськогосподарських кооперативів, реалізації заходів державної підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації, що дозволить зменшити витрати окремих виробників та фермерів на запровадження європейських та міжнародних стандартів безпеки та якості сільськогосподарської продукції.

Список використаних джерел

1. Туган-Барановський, М.И. Избранное. Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов / М.И.Туган-Барановский. – М.: Наука, «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1997. – 574 с.
2. Кондратьев, Н.Д. Проблемы экономической динамики [Текст] / Редкол. Л.И. Абалкин (отв. ред.) и др. – М. : Экономика, 1989. – 526 с.
3. Линдблом, Ч. Политика и рынки. Политико-экономические системы мира [Текст] / Пер. с англ. – М.: Институт комплексных стратегических исследований, 2005. – 448 с.
4. Власов, В.І. Розвиток ринків аграрної продукції [Текст] / В.І. Власов // Економіка АПК. – 2015. – № 6. – С. 42-46.
5. Можливості і застереження щодо наслідків уведення в дію положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною [Текст] : наук. доп. / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, чл.-кор. НААНУ Т.О. Осташко, д-ра екон. наук В.О. Точиліна ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозув." – К., 2013. – 98 с.
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_%28body%29.pdf.
7. ЕС-Украина. Снятие пошлин и аграрный экспорт Украины - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukragroconsult.com/news/es-ukraina-snyatie-poshlin-i-agrarnyi-eksport-ukrainy>.
8. Шубравська, О.В. Інтеграційні перспективи України: переваги і ризики для аграрного сектору / Шубравська О.В., Прокопенко К.О. // Економіка України. – 2014. – № 1. – С. 63-73.

References

1. Tugan-Baranovskiy, M.I. (1997). *Izbrannoe. Periodicheskie promyshlennye krizisi. Istoriya angliiskih krizisov. Obsdhchaya teoriya krizisov* [Favourites. The periodic industrial crises. History of the English crises. The general theory of crises]. Moscow: Nauka.
2. Kondrat'ev, N.D. (1989). *Problemy ekonomicheskoiy dinamiky* [The problems of economic dynamics]. Moscow: Ekonomika.

⁵ Ця сума складається з обсягу альтернативного річного сукупного доходу членів сімейної ферми з 4 осіб із середньомісячною зарплатою 10341 грн. (найвищий рівень у 2013 р. серед видів економічної діяльності – «авіаційний транспорт») та коштів, необхідних для купівлі мінімального набору сільськогосподарської техніки для обробітку фермерського господарства

3. Lindblom, Ch. (2005). *Politika i rinky. Politiko-ekonomicheskie sistemy mira* [Politics and markets. The world's political-economic systems]. Moscow: Institut kompleksnyh strategicheskikh issledovaniy.
4. Vlasov, V.I. (2015). Rozvytok ryнкiv agrarnoi produkцii [Development of the agricultural market]. *The Economy of AIC*, 6, 42-46.
5. Geets, V.M., Ostashko, T.O., & Tochylin, V.O. (2013). *Mozhlyvosti i zasterezhennya shchodo naslidkiv uvedennya v diju polozhen' Ugody pro asotsiatsiyu mizh ES ta Ukrainoyu* [Features and warnings about the consequences of introduction of the Association Agreement between the EU and Ukraine]. Kyiv, 98
6. Association agreement between the European Union, and the European Atomic Energy Community and its Member States of the one part, and Ukraine, of the other part]. Available at: http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_%28body%29.pdf.
7. EU-Ukraine. Removing tariffs and agricultural exports in Ukraine. Available at: <http://www.ukragroconsult.com/news/es-ukraina-snyatie-poshlin-i-agrarnyi-eksport-ukrainy>.
8. Shubravs'ka, O.V., & Prokopenko, K.O. (2014). Integratsiyni perspektivy Ukrainy: perevagy i rysyky dlja agrarnogo sektoru [Integration prospects for Ukraine: benefits and risks for the agricultural sector]. *The Economy of Ukraine*, 1, 63-73.

УДК 338

JEL Classification L12, L21

Трішкіна Ніна

к. е. н., доцент, директор Хмельницького торговельно-економічного коледжу КНТЕУ,
м. Хмельницький, Україна

E-mail: trishkina_ni@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ВИРОБНИЧО-ТОРГОВЕЛЬНОГО ЛАНЦЮГА ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Trishkina Nina

PhD (Econ), Assoc. Prof., director of the Khmelnytsky trade and economic college KNTEU,
Khmelnitsky, Ukraine

E-mail: trishkina_ni@mail.ru

FEATURES PRODUCTION AND TRADE CHAIN OF AN INDUSTRIAL ENTERPRISE

Анотація

Актуальність. Становлення ринкової економіки в Україні висуває величезну кількість проблем, практичне вирішення яких дуже ускладнено через відсутність відповідних теоретичних розробок. Однією з таких проблем, причому найбільш актуальних на сучасному етапі, є проблема формування виробничо-торговельного ланцюга промислового підприємств, який на сьогодні формується безсистемно і майже без використання маркетингових та логістичних підходів.